

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Факультет економіки та управління
Кафедра економіки, безпеки та інноваційної діяльності підприємства

Любов Ліпич, Лілія Громко, Анна Мохнюк

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

Методичні рекомендації до практичних робіт

Луцьк
2018

УДК 338.48(076.5)

Л-93

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 6 від 21.03. 2018 р.)

Рецензенти: *Івашко О. А.* – к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки.

Ковальська Л. Л. – д.е.н., проф., завідувач кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, Луцький національний технічний університет.

Ліпич Л. Г.

Г-87 Економіка підприємства: методичні рекомендації до практичних робіт / Любов Григорівна Ліпич, Лілія Сергіївна Громко, Анна Миколаївна Мохнюк – Луцьк : Вид-во КП ІА «Волиньенергософт», 2018. – 34 с.

Методичні рекомендації до практичних робіт містять перелік питань, типові задачі для розгляду на практичних заняттях, список літератури.

Рекомендовано студентам 1 (на базі молодшого спеціаліста) та 2 курсів галузі знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», освітньої програми «Економіка підприємства».

УДК 338.48(076.5)

© Ліпич Л. Г., Громко Л. С., Мохнюк А. М., 2018

© Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2018

ЗМІСТ

Передмова.....	4
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. Економічні засади функціонування та ресурсне забезпечення діяльності підприємства.....	5
ТЕМА 1. Підприємство в сучасній економічній системі.....	5
ТЕМА 2. Види підприємств, їх організаційно-правові форми	5
ТЕМА 3. Зовнішнє середовище функціонування суб'єкта господарської діяльності.....	5
ТЕМА 4. Необоротні активи підприємства.....	5
ТЕМА 5. Оборотні активи підприємства.....	9
ТЕМА 6. Персонал підприємства, його продуктивність праці.....	12
ТЕМА 7. Оплата праці на підприємстві.....	14
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Економічні основи виробничої та результати господарсько-фінансової діяльності підприємства	17
ТЕМА 8. Виробнича програма і збут продукції.....	17
ТЕМА 9. Витрати підприємства.....	20
ТЕМА 10. Ціна продукції. Ціноутворення в умовах ринку.....	23
ТЕМА 11. Фінансово-економічні результати діяльності підприємства.....	26
ТЕМА 12. Інвестиційно-інноваційна діяльність підприємства.....	28
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	31

Курс “Економіка підприємства” є одним із основних курсів, що посідає провідне місце у підготовці фахівців з економіки різних спеціальностей.

Вивчення курсу “Економіка підприємства” тісно пов’язане з вивченням інших дисциплін: “Економічна теорія” (зокрема, з таким її розділом, як “Мікроекономіка”), “Економічна статистика”, “Бухгалтерський облік”, “Організація виробництва”, “Економіка праці”, “Маркетинг” та інші.

Мета і завдання предмету: вивчення основних розділів прикладної економіки, принципів організації та ефективності господарювання на рівні основної ланки суспільного виробництва, сформування необхідної сукупності теоретичних та практичних знань з управління ринкової економіки.

Предмет дисципліни базується на пізнанні та свідомому використанні економічних законів та закономірностей функціонування і розвитку суспільного виробництва. Цей предмет розкривається в таких ключових питаннях: теорія і практика господарювання; формування та використання виробничого потенціалу; взаємодія всіх видів ресурсів; організація та ефективність господарської діяльності підприємства за умов ринкової економіки.

Мета – надати майбутнім спеціалістам усіх фахових спрямувань ґрунтовні знання та необхідні практичні навички з основних розділів економіки і, зокрема, з планування, організації і забезпечення ефективності господарювання на рівні підприємства.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І.

Економічні засади функціонування та ресурсне забезпечення діяльності підприємства

ТЕМА 1. Підприємство в сучасній економічній системі

Питання для самостійного вивчення

1. Підприємництво як основна форма господарювання.
2. Принципи, форми і моделі підприємництва.
3. Державна підтримка підприємництва.

ТЕМА 2. Види підприємств, їх організаційно-правові форми

Питання для самостійного вивчення

1. Поняття підприємства, мета і напрямки діяльності.
2. Класифікація підприємств за різними ознаками.
3. Об'єднання підприємств.

ТЕМА 3. Зовнішнє середовище функціонування суб'єкта господарської діяльності

Питання для самостійного вивчення

1. Сутність та характерні риси зовнішнього середовища підприємства
2. Характеристика складових частин зовнішнього середовища
3. Державне регулювання діяльності підприємства
4. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства
5. Ринок як визначальна складова зовнішнього середовища підприємства

ТЕМА 4. Необоротні активи підприємства

Питання для самостійного вивчення

1. Характеристика необоротних активів: поняття, класифікація і структура.
2. Оцінка необоротних активів. Види оцінок.
3. Стан основних засобів на підприємствах України.
4. Амортизація необоротних матеріальних та нематеріальних активів підприємства
5. Ефективність використання основних засобів
6. Виробнича потужність підприємства та методи її визначення
7. Лізинг як форма оновлення основних засобів підприємства.

Основні формули для розв'язання задач

Таблиця 4.1

Показник	Формула	Умовні позначення
1	2	3
Первісна вартість основних засобів	$V_{перв} = V_{прид} + V_{дост} + V_{монт} + V_{ін}$	$V_{перв}$ – ціна придбання основних засобів $V_{дост}$ – транспортні витрати на доставку основних засобів $V_{монт}$ – витрати пов'язані з монтажем основних

		засобів Він – інші витрати пов’язані з введенням основних засобів у дію
Залишкова вартість	$V_{зал} = V_{перв} - V_{зн}$	Vзн – вартість зносу
Норма амортизації	$H_a = \frac{V_{перв} - V_{лікв}}{V_{перв} \cdot T} \cdot 100\%$	Vперв – первісна вартість основних засобів певної групи Vлікв – ліквідаційна вартість основних засобів T – термін експлуатації основних засобів
Коефіцієнт зносу	$K_{зн} = \frac{V_{зн}}{V_{перв}}$	Vзн – вартість зносу Vперв – первісна вартість основних засобів
Коефіцієнт придатності	$K_{пр} = \frac{V_{зал}}{V_{перв}}$	Vзал – залишкова вартість основних засобів
Коефіцієнт вводу	$K_{вв} = \frac{V_{вв}}{V_{кін}}$	Vвв – вартість нових введених основних засобів Vкін – вартість основних засобів на кінець періоду
Коефіцієнт вибуття	$K_{вб} = \frac{V_{вб}}{V_{поч}}$	Vвб – вартість вибулих основних засобів Vпоч – вартість основних засобів на початок року
Фондовіддача	$\Phi_v = \frac{Q}{V_{сер}}$	Q – обсяг продукції підприємства за рік Vсер – середньорічна вартість основних засобів
Фондомісткість	$\Phi_m = \frac{V_{сер}}{Q}$	Q – обсяг продукції підприємства за рік Vсер – середньорічна вартість основних засобів
Фондоозброєність	$\Phi_o = \frac{V_{сер}}{\Pi}$	Π – середньоспискова чисельність промислово-виробничого персоналу підприємства
Середньорічна вартість основних засобів	$V_{сер} = V_{поч} + V_{введ} \cdot \frac{T_{вв}}{12} - V_{вб} \cdot \frac{T_{вб}}{12}$	T _{вв} – кількість місяців до кінця року, протягом яких функціонують основні засоби T _{вб} – кількість місяців до кінця року з моменту виведення з експлуатації основних засобів
Вихідна виробнича потужність	$V_{вих} = V_{Пвх} + V_{Пвв} - V_{Пвв}$	Vвих – вихідна виробнича потужність V _{Пвв} – введена протягом року виробнича потужність V _{Пвв} – виведена протягом року виробнича потужність
Середньорічна виробнича потужність	$\bar{A} = \frac{A_1 + A_2 + \dots + A_n}{n}$ $\bar{A} = \frac{A_1 + A_n}{2}$	K – кількість місяців, протягом яких використовувалась введена і виведена потужність
Коефіцієнт використання виробничої потужності	$k = \frac{Q}{\bar{A} \cdot T}$	Q – загальна кількість випущеної продукції за рахунковий період

Задачі для розв’язання:

Задача 4.1. Підприємство придбало устаткування на суму 9000 грн. Перевезення устаткування і монтаж його коштували 1500 грн. Передбачається, що

ліквідаційна вартість цього устаткування складатиме 500 грн. Термін експлуатації 5 років.

Визначити:

- а) норму амортизації для устаткування за рівномірної (лінійної) амортизації;
- б) визначити щорічні амортизаційні відрахування і загальну їх суму за 5 років при рівномірній (лінійній) і залишковій амортизації;

Задача 4.2. Визначити середньорічну вартість основних виробничих засобів, якщо на початок року активна їх частина складає 200 тис. грн., частка активної частини в загальній вартості основних фондів - 0,4; в березні вводиться 50 тис. грн.; в липні - 10 тис. грн.; списується з балансу в травні -20 тис. грн.; в серпні - 15 тис. грн.

Задача 4.3. Первісна вартість верстата 20 000 грн. Ліквідаційна вартість передбачається в сумі 5000 грн. Термін використання 10 років. Метод нарахування амортизації прямолінійний. Розрахуйте суму нарахованого зносу та коефіцієнт зносу за 7 років експлуатації верстата.

Задача 4.4 Підприємство придбало верстат за 40 тис. грн. Доставка і монтаж коштували 2 тис. грн. Термін експлуатації верстата 10 років. Ліквідаційна вартість устаткування 1, 6 тис. грн. Розрахуйте суму амортизаційних відрахувань за перших п'ять років експлуатації верстата кумулятивним методом.

Задача 4.5 Первісна вартість верстата на підприємстві становить 30 тис. грн, нормативний строк служби – 5 років. Ліквідаційна вартість верстата – 2 тис. грн. Визначити річні суми амортизаційних відрахувань, використовуючи кумулятивний метод нарахування амортизації.

Задача 4.6 На підприємстві 250 металорізальних верстатів: 180 з них працюють в одну зміну; 60 – у дві зміни і решта верстатів – у три зміни. Визначити коефіцієнт змінності роботи устаткування на підприємстві.

Задача 4.7 Середньорічна вартість основних засобів механічного цеху, розрахована за звітний рік, становила 440 тис. грн. Середня кількість працюючих – 200 осіб. Річний обсяг виробленої в цеху продукції – 800 тис. грн. Визначити фондвіддачу, фондомісткість і фондоозброєність праці у зазначеному цеху.

Задача 4.8 На початок року виробнича потужність цеху складала 15200 виробів. За планом реконструкції з першого березня потужність цеху збільшиться на 2400 штук і в серпні на 550 штук, а в жовтні потужність зменшиться на 480 штук. Визначіть вихідну і середньорічну виробничу потужність цеху.

Задача 4.9 Визначити коефіцієнти оновлення і вибуття в цілому і за кожною групою основних засобів, якщо відомі такі дані про їх наявність та рух за звітний рік :

Основні засоби	На початок звітного року, тис. грн	Поступило в звітному році, тис. грн.	Вибуло в звітному році, тис. грн.	На кінець звітного року, тис. грн.
Усього основних засобів	6000	600	300	6300
Будівлі	2000	100	50	2050
Споруди	300	100	50	350
Силове обладнання	700	200	60	860
Робоче обладнання	1800	150	40	1910
Інші основні засоби	1200	50	100	1150

Задача 4.10 Первісна вартість основних засобів склала 580 тис. грн, ліквідаційна вартість 57 тис. грн. Нормативний строк служби обладнання 6 років. Визначити річну суму амортизаційних відрахувань та норму амортизації.

Задача 4.11 Вартість основних засобів на початок року становила 2,1 млн. грн. В березні було введено в експлуатацію основних засобів на суму 690 тис. грн., в липні – на 120 тис. грн. В жовтні вибули з експлуатації основні засоби вартістю 84 тис. грн. Визначити середньорічну вартість основних засобів, а також коефіцієнти їх оновлення і вибуття.

Задача 4.12 Вартість основних засобів на початок року становила 3,2 млн. грн. В квітні було введено в експлуатацію основних засобів на суму 890 тис. грн., в червні – на 240 тис. грн. В листопаді вибули з експлуатації основні засоби вартістю 146 тис. грн. Визначити середньорічну вартість основних засобів, а також коефіцієнти їх оновлення і вибуття.

Задача 4.13 Визначити показники використання основних засобів (фондовіддачу, фондомісткість, фондоозброєність), якщо вартість основних засобів на початку року становить 1980 тис. грн. Вартість введених основних засобів у березні становить 348 тис. грн., у жовтні – 256 тис. грн. Обсяг випуску продукції за рік – 3,7 млн. грн., чисельність промислово-виробничого персоналу – 89 осіб.

Задача 4.14 У базовому році середньорічна вартість основних засобів становила 1,87 млн. грн., обсяг виготовленої продукції – 7500 шт. (ціна 1 виробу – 440 грн.). У звітному році середньорічна вартість основних засобів зросла на 3 %, а випуск продукції – на 5 %. Визначити розмір фондовіддачі основних засобів підприємства у базовому і звітному роках та її зміну.

Норматив оборотних активів у незавершеному виробництві	$\hat{I} \hat{I} \hat{c} \hat{a} = \frac{\bar{N} \bar{d} \times \bar{C} \bar{v} \times \hat{E} \hat{t} \hat{a}}{360}$ $\hat{E} \hat{t} = \frac{\hat{I} + 0,5 \bar{N}_1 \hat{a} \hat{a} \hat{t}}{\bar{N}_1}$ $\hat{E} \hat{t} \hat{a} = \frac{\bar{N}_0 + 0,5 \bar{N}_1}{\bar{N}_0 + \bar{N}_1}$	Ср – собівартість річного обсягу випуску продукції, грн.. Тц – тривалість циклу виготовлення продукції, днів Кнв – коефіцієнт наростаючих витрат, що відображає рівень готовності виробів М – сума матеріальних витрат на виробництво одного виробу С ₁ – собівартість одиниці виробу без матеріальних витрат С ₀ – одноразові (передексплуатаційні) витрати. Сп – поточні витрати на виготовлення продукції
Норматив оборотних активів у залишках готової продукції	$H_{zn} = P_c \times Z_{дн}$	Пс – одинденний випуск продукції за виробничою собівартістю, грн. Здн – норма запасу готової продукції на складі, дні.

Задачі для розв'язання:

Задача 5.1 Визначити, на яку суму можна збільшити план реалізованої продукції при такій же сумі оборотних коштів, якщо в результаті удосконалення організації виробництва тривалість одного обороту скоротилась на 20 днів. За планом підприємство повинно реалізувати продукції на 18 млн. грн. при середньорічному залишку нормованих оборотних засобів 6 млн. грн.

Задача 5.2 Встановити величину виробничих запасів матеріалів за видами цих запасів у грошовому виразі, якщо відомо, що за один день витрачається 8,5 тонн матеріалу, ціна 1 т – 8000 грн. Матеріали доставляються на підприємство кожні 20 днів, тривалість транспортування - 3 дні, час на підготовку матеріалів у виробництво - 5 днів, страховий запас – половина поточного запасу в днях.

Задача 5.3 Визначити, на яку суму можна збільшити план реалізованої продукції при такій же сумі оборотних коштів, якщо в результаті удосконалення організації виробництва тривалість одного обороту скоротилась на 15 днів. За планом підприємство повинно реалізувати продукції на 1750 тис. грн. при середньорічному залишку нормованих оборотних засобів 550 тис. грн.

Задача 5.4 Встановити величину виробничих запасів матеріалів за видами цих запасів у натуральному та грошовому виразі, якщо відомо, що за один день витрачається 7,1 тонн матеріалу, ціна 1 т – 9200 грн. Матеріали доставляються на підприємство кожні 18 днів, тривалість транспортування - 5 днів, час на підготовку матеріалів у виробництво - 2 дні, страховий запас – половина поточного запасу в днях.

Задача 5.5 У звітному році підприємство запланувало виготовити товарної продукції на суму 10 млн. грн. Залишки нереалізованої продукції на складах на

початок року - 200 тис. грн., а на кінець року - 175 тис. грн. Фактично обсяг реалізації за рік зріс в порівнянні з плановим рівнем на 4,2 % . Середньорічні залишки нормованих оборотних засобів заплановані в розмірі 2,1 млн. грн., а фактично склали 1,8 млн. грн. Встановити суму абсолютного вивільнення оборотних засобів в результаті прискорення їх оборотності.

Задача 5.6 У першому кварталі підприємство реалізувало продукції на 600 млн грн., середньоквартальні залишки оборотних активів склали 60 млн. грн. У другому кварталі обсяг реалізації продукції збільшився на 10 %, а період одного обороту оборотних активів був скорочений на 2 дні.

Визначте:

а) коефіцієнт оборотності оборотних активів і період одного обороту в днях у першому кварталі;

б) коефіцієнт оборотності оборотних активів і їхню абсолютну величину в другому кварталі.

Задача 5.7 Визначте додатковий обсяг випуску продукції в планованому році, якщо середній розмір оборотних активів зросте на 6 %, а кількість оборотів збільшиться на 3. Вихідні дані: випуск продукції в базисному році — 50 тис. грн.; середній розмір оборотних активів у базисному році — 10 тис. грн.

Задача 5.8 У 1 кварталі підприємство реалізувало продукції на 500 тис. грн, середньоквартальні залишки оборотних активів склали 50 тис. грн. У 2 кварталі обсяг реалізації продукції збільшиться на 8 %, а час одного обороту оборотних активів буде скорочено на 2 дні.

Визначте:

1) коефіцієнт оборотності оборотних активів та час одного оберту в днях у 1 кварталі;

2) коефіцієнт оборотності оборотних активів та їх абсолютну величину в 2 кварталі;

3) вивільнення оборотних активів у результаті скорочення тривалості одного обороту оборотних активів.

Задача 5.9 Обчислити суму вивільнених оборотних активів і величину прискорення їх оборотності у звітному році внаслідок скорочення тривалості виробничого циклу виробів на 15 %. Обсяг реалізованої продукції становить 3000 тис. грн., загальний норматив оборотних активів 300 тис. грн., питома вага частки нормативу оборотних активів у незавершеному виробництві у загальному нормативі 5 %.

Задача 5.10 Визначте, на яку суму можна збільшити обсяг реалізованої продукції за такої же суми оборотних активів, якщо в результаті впровадження поточного методу виробництва тривалість одного обороту скоротилась на 5 днів. За планом підприємство повинно реалізувати продукції на 30 млн. грн., при середньорічному залишку нормованих оборотних активів 6 млн. грн.

ТЕМА 6. Персонал підприємства, його продуктивність праці

Питання для самостійного вивчення

1. Поняття, склад та структура персоналу підприємства.
2. Розрахунок планових показників чисельності персоналу.
3. Продуктивність праці.
4. Чинники підвищення продуктивності праці
5. Кадрова політика підприємства.

Основні формули для розв'язання задач

Таблиця 6.1

Показник	Формула	Умовні позначення
1	2	3
Коефіцієнт вибуття	$K_{\text{в}} = \frac{\sum \Delta \text{Ч}_{\text{зв}}}{\text{Ч}_{\text{ср}}} \times 100$	Чзв.заг – загальна кількість звільнених за відповідний період з будь-яких причин Ч – середньооблікова кількість працівників у цьому ж періоді
Коефіцієнт прийому	$K_{\text{п}} = \frac{\sum \text{Ч}_{\text{п}}}{\text{Ч}_{\text{ср}}} \times 100$	Чп – кількість прийнятих на роботу за відповідний період
Коефіцієнт плинності	$K_{\text{п}} = \frac{\sum \Delta \text{Ч}_{\text{зв}}}{\text{Ч}_{\text{ср}}} \times 100$	Чзв – кількість звільнених за власним бажанням, за порушення трудової дисципліни або з інших причин, не пов'язаних із виробництвом
Продуктивність праці	$\text{ПП} = \frac{Q}{\text{Ч}}$	Q – обсяг виробництва Ч – кількість працюючих
Показник рівня продуктивності праці: - виробіток - трудомісткість	$\hat{A} = \frac{Q}{\Delta \text{е}}$ $\hat{\Delta} = \frac{\Delta \text{е}}{Q}$ $\Delta \text{В} = \frac{\Delta \text{Т} \times 100}{100 - \Delta \text{Т}}$ $\Delta \text{Т} = \frac{\Delta \text{В} \times 100}{100 + \Delta \text{В}}$	Q – обсяг виробництва продукції (робіт, послуг) Тж – затрати живої праці на випуск відповідного обсягу продукції (робіт, послуг) ΔВ - ріст виробітку, % ΔТ - зниження трудомісткості, %
Приріст обсягу виробництва за рахунок зростання продуктивності праці	$\Delta Q = \frac{\Delta \text{Ч} \times \text{Ч}_{\text{ср}}}{100}$	Δ× - приріст кількості працюючих, % ΔQ - приріст обсягу виробництва, %
Зростання продуктивності праці за рахунок зниження трудомісткості	$K_{\text{п}} = \frac{\Delta \text{Т}}{\text{Т}_{\text{м}}}$	Тм, Тн – минула та нова трудомісткість на операцію або виріб
Норма часу	$\text{Нч} = \text{Т}_{\text{осн}} + \text{Т}_{\text{доп}} + \text{Т}_{\text{обол}} + \text{Т}_{\text{від}} + \text{Т}_{\text{пер}} + \text{Т}_{\text{пз}}$	Тосн – основний час Тдоп – допоміжний час Тобол – час на обслуговування робочого місця Твід – час на відпочинок та особисті потреби Тпз - час на підготовку-та аавершення роботи

Задачі для розв'язання:

Задача 6.1 Обсяг виробничої програми підприємства в базовому періоді становив 368 млн. грн., в плановому періоді він зросте на 11%. Виріток на одного працюючого в базовому періоді становив 2,3 млн. Грн. За рахунок кращої організації виробництва чисельність промислово – виробничого персоналу зменшиться в плановому періоді на 9 чол. Визначити чисельність працюючих на підприємстві та процент росту продуктивності праці в плановому періоді.

Задача 6.2 За звітний період обсяг випуску продукції склав 3500 тис. грн. , чисельність робітників – 50 чол. Планом передбачається збільшити обсяг випуску продукції на 15 % , а продуктивність праці – на 7 % . Визначити плановий обсяг випуску продукції, продуктивність праці та чисельність робітників підприємства у плановому році.

Задача 6.3 Сезонне підприємство почало працювати з 15 березня. Облікова кількість робітників складала (осіб): 15 березня - 350; 16 березня - 400; 17 березня - 380; 18 березня - 360; з 19 до 31 березня - 380; з 1 квітня до 31 грудня - 400. Визначити середньооблікову кількість робітників у березні та за рік.

Задача 6.4 Середньооблікова кількість працівників за звітний період склала 500 осіб. На протязі року прийнято на роботу 40 осіб, звільнено 30 осіб, в тому числі за порушення трудової дисципліни 15 осіб, за власним бажанням 15 осіб. Визначити коефіцієнти прийому, вибуття та плинності кадрів.

Задача 6.5 У минулому році було виготовлено продукції на суму 2000 млн. грн. У році, що планується, її випуск збільшиться на 7 %. Кількість працюючих у минулому році складала 3000 осіб, а планом передбачено скоротити її на 70 осіб. Визначити, яке зростання продуктивності праці заплановане на підприємстві.

Задача 6.6 Визначити приріст обсягу виробництва підприємства за рахунок росту продуктивності праці за даними таблиці.

Показник	Базовий рік	Звітний рік
Обсяг товарної продукції, тис. грн.	10000	12000
Чисельність персоналу, осіб	500	550

Задача 6.7 Визначити норму часу і денну норму виробітку робітника на основі таких даних: основний час на виготовлення деталі — 20 хв., допоміжний час — 4 хв.; час на обслуговування робочого місця - 7 % від оперативного, час на перерви, передбачені технологією — 2 % від оперативного, підготовчо-заклучний час для партії деталей із 400 шт. — 600 хв., час на відпочинок і особисті потреби — 45 % від підготовчо-заклучного часу. Тривалість зміни - 8 год.

Задача 6.8 Середньооблікова кількість промислово-виробничого персоналу на підприємстві у звітному році склала 300 осіб, випуск товарної продукції – 2500 тис. грн. У розрахунковому році обсяг товарної продукції становитиме 2800 тис. грн., а продуктивність праці підвищиться на 7 %. Визначити:

1. рівень продуктивності праці у звітному і розрахунковому роках;
2. чисельність промислово-виробничого персоналу, очікувану у розрахунковому році.

Задача 6.9 Виробнича програма підприємства на плановий період визначена на суму 4000 тис. грн., що на 20% більше, ніж у базовому періоді. Виріток на одного працюючого у базовому періоді становив 8230 грн. За рахунок кращої організації виробництва кількість промислово-виробничого персоналу зменшиться у плановому періоді на 65 осіб. Визначити відсоток зростання продуктивності праці на підприємстві за плановий період, а також кількість працюючих у плановому періоді.

Задача 6.10 За звітний період обсяг валової продукції склав 3600 тис. грн., кількість робітників – 60 осіб. У плановому році обсяг валової продукції збільшиться на 12 %. продуктивність праці - на 5 %. Визначити обсяг валової продукції, продуктивність праці, кількість робітників підприємства у плановому році.

ТЕМА 7. Оплата праці на підприємстві

Питання для самостійного вивчення

1. Заробітна плата, її суть, склад і структура.
2. Сутність тарифної та нетарифної системи оплати праці
3. Форми і системи оплати праці, особливості їх застосування.
4. Фонд оплати праці, його складові.
5. Участь у прибутках працівників підприємства

Основні формули для розв'язання задач

Таблиця 7.1

Показник	Формула	Умовні позначення
1	2	3
Тарифна ставка інших розрядів	$C_{г1} = C_{г1} \times K_i$	$C_{г1}$ – тарифна ставка першого розряду K_i – тарифний коефіцієнт відповідного тарифного розряду
Середній тарифний коефіцієнт	$\hat{E}_{\text{серед}} = \frac{\sum_{j=1}^{\delta} \times_j \times \hat{E}_j}{\sum_{j=1}^{\delta} \times_j}$ $\hat{E}_{\text{серед}} = \frac{\sum_{j=1}^{\delta} \partial_j \times \hat{E}_j}{\sum_{j=1}^{\delta} \partial_j}$	\times_j – кількість працівників j-го розряду ∂_j – трудомісткість робіт j-го розряду K_j – тарифний коефіцієнт j-го розряду

Середній тарифний розряд	$\frac{K_{\text{менш}} + K_{\text{більш}}}{2}$	Ксер – середній тарифний коефіцієнт Кменш, Кбільш – відповідно менший і більший із двох суміжних тарифних коефіцієнтів Рменш – менший із двох суміжних тарифних розрядів
Пряма погодинна заробітна плата	$Зп.п = \Phi_{\text{міс}} \times C_{\text{гі}}$	$\Phi_{\text{міс}}$ - фактично відпрацьований за місяць час; $C_{\text{гі}}$ – годинна тарифна ставка відповідного кваліфікаційного розряду
Погодинно-преміальна заробітна плата	$Z_{\text{тар}} = \Phi_{\text{міс}} \times C_{\text{гі}} + \frac{D}{100} \times \Phi_{\text{міс}} \times C_{\text{гі}}$	Зтар - сума заробітку, нарахованого за прямою погодинною системою оплати праці Д – сума преміальних доплат за досягнення певних якісних або кількісних показників Д% - відсоток преміальних доплат за досягнення певних якісних або кількісних показників
Пряма відрядна заробітна плата	$Z_{\text{відр}} = \sum_{i=1}^n D_i \times N_{\text{ф}i}$ $D = \frac{N_{\text{н}}}{I_{\text{н}}}$	P_i – відрядна розцінка за виготовлення одного виробу і-го виду $N_{\text{ф}i}$ – фактична кількість виробів і-го виду, виготовлених робітником за певний час $N_{\text{ч}}$ – норма часу на виготовлення одного виробу і-го виду $C_{\text{г}}$ – годинна тарифна ставка за розрядом робітника $N_{\text{в}}$ – норма виробітку на одиницю часу
Відрядно-преміальна заробітна плата	$Z_{\text{відр}} = \sum_{i=1}^n P_i \times N_{\text{ф}i} + \frac{P_1}{100} \times \sum_{i=1}^n P_i \times N_{\text{ф}i} + \frac{P_2}{100} \times \sum_{i=1}^n P_i \times N_{\text{ф}i} \times \frac{N_{\text{ф}} - N_{\text{пл}}}{N_{\text{пл}}}$ $P_{\text{п}} = \frac{N_{\text{ф}} - N_{\text{пл}}}{N_{\text{пл}}} \times 100$	Зтар.в – тарифний заробіток робітника при прямій відрядній системі оплати праці Дв – сума преміальних доплат П1 – відсоток доплат за виконання плану П2 – відсоток доплат за кожний відсоток перевиконання плану Ппп – відсоток перевиконання плану Нф, Нпл – відповідно фактичний і запланований обсяг випуску продукції за місяць
Відрядно-прогресивна заробітна плата	$Z_{\text{відр}} = \sum_{i=1}^n P_i \times N_{\text{ф}i} + \frac{P_{\text{зв}}}{100} \times \sum_{i=1}^n P_i \times N_{\text{ф}i} + \frac{P_{\text{підв}}}{100} \times \sum_{i=1}^n P_i \times N_{\text{ф}i} \times \frac{R - R_{\text{н}}}{R_{\text{н}}}$	$N_{\text{в}}$ – вихідна база для нарахування доплат $R_{\text{зв}}$, $R_{\text{підв}}$ – звичайна та підвищена розцінка за один виріб $R\%$ - відсоток росту розцінки

Задачі для розв'язання:

Задача 7.1 Робітник п'ятого розряду протягом місяця відпрацював 22 робочі дні при тривалості робочої зміни 8 год. Запропоноване виробниче завдання виконано на 106 %. Погодинна тарифна ставка робітника п'ятого розряду дорівнює 16,25 грн. Встановлений розмір премії складає: за виконання плану – 14% від тарифного заробітку, за кожний відсоток перевиконання плану – 2% від тарифного заробітку. Яку заробітну плату отримав робітник за місяць?

Задача 7.2 Місячний оклад економіста 2800 грн. Тривалість робочого дня 8 год. За графіком ним має бути відпрацьовано 22 дні, з яких 4 дні він був на лікарняному. За добросовісне виконання своїх функцій економісту була

нарахована премія у розмірі 25% фактичного заробітку. Обчисліть місячну заробітну плату економіста.

Задача 7.3 Розрахувати заробітну плату робітника за відрядно-преміальної системи оплати праці за такими даними: норма витрат праці — 0,6 людино-год на один виріб; розцінка за виріб — 4,2 грн.; відпрацьовано 170 людино-год; вироблено 500 виробів. Премія нараховується: за 100% виконання норм— 20 %; за кожний відсоток перевиконання — 2 % відрядного заробітку.

Задача 7.4 Визначити заробітну плату відрядника, який за місяць виготовив 200 виробів при плані 180 шт. Вихідна база для нарахування доплат— 112% від плану. Трудомісткість виготовлення виробу - 1,5 нормо-год, розряд робіт IV, тарифна ставка I розряду- 10,5 грн./год, а тарифний коефіцієнт IV розряду— 1,5. Шкала для визначення відсотка зростання розцінки наведена в таблиці:

% перевиконання вихідної бази для нарахування доплат	1—10	11 — 25	26—40	41 і більше
% зростання розцінки	25	50	75	100

Задача 7.5 Визначити заробітну плату робітника-відрядника, який за місяць виготовив 60 виробів А трудомісткістю 1,8 н-год/шт. і 100 виробів Б трудомісткістю 2,5 н-год/шт. за V розрядом робіт. Тарифний коефіцієнт V розряду 1,5. Годинна ставка I розряду 10,5 грн/год. Система оплати праці — пряма відрядна.

Задача 7.6 Робітник-відрядник виготовив за місяць 287 одиниць продукції, відпрацювавши 175 люд.-год., норма часу на виріб — 2,5 люд.-год., розцінка — 9,75 грн. Розрахувати відрядну заробітну плату і середню тарифну ставку за розрядом виконуваної роботи.

Задача 7.7 Визначити відрядний заробіток робітника і заробіток за тарифом, якщо: робітник за годину виготовляє 20 деталей, робота тарифікується за V розрядом. Годинна тарифна ставка робітника V розряду— 12,2 грн. Робітник відпрацював за місяць 180 год. і виготовив 4000 деталей.

Задача 7.8 Визначити заробітну плату робітника за відрядно-преміальною системою, якщо він за місяць виготовив 180 вироби при завданні 150 шт. Норма часу на виконання операції складає 1,5 н-год, а годинна тарифна ставка за розрядом робіт становить 11,5 грн. Відсоток доплат за виконання плану становить 9%, а відсоток доплат за кожний відсоток перевиконання плану складає 1 %.

Задача 7.9 Визначити відрядно-преміальну заробітну плату робітника, який за місяць виготовив 180 виробів при плані 125 шт./міс. Розцінка за складання виробу

10,5 грн/шт. Доплати за виконання плану - 15 %, а за кожен відсоток перевиконання плану 2 %.

Задача 7.10 Технологічна трудомісткість виготовлення вузла машини складає 250 н-годин, у тому числі за III розрядом - 90 н-годин; за IV розрядом - 100 н-годин, за V розрядом - 60 н-годин. Визначити середній тарифний коефіцієнт і середню тарифну ставку за даним видом робіт, якщо погодинна тарифна ставка I розряду - 9,0 грн., III розряду - 9,6 грн.; IV розряду - 9,75 грн., V розряду — 10,5 грн.

Задача 7.11 Розрахувати середній тарифний коефіцієнт за середнім розрядом робітників і трудомісткості робіт за такими даними:

Розряд	Тарифний коефіцієнт	Кількість робітників	Трудомісткість робіт за кожним розрядом, н-год
I	1,0	5	50
II	1,095	4	110
III	1,199	18	435
IV	1,347	10	312
V	1,539	6	136
VI	1,796	4	95

Задача 7.12 Визначити середню годинну тарифну ставку робітників цеху при середньому розряді 3,9. Ставка I розряду становить - 10,5 грн/год. Тарифний коефіцієнт III розряду - 1,5, а IV - 1,83.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II.

Економічні основи виробничої та результати господарсько-фінансової діяльності підприємства

ТЕМА 8. Виробнича програма і збут продукції

Питання для самостійного вивчення

1. Основні показники виробничої програми підприємства
2. Загальна характеристика продукції та вимірників її обсягу.
3. Ресурсне забезпечення виробничої програми.
4. Якість, її оцінка, показник, методи визначення якості продукції.
5. Стандартизація та сертифікація продукції.

Основні формули для розв'язання задач

Таблиця 8.1

Показник	Формула	Умовні позначення
1	2	3
Обсяг товарної продукції	$Q = \sum_{i=1}^n N_i C_i$	N_i — випуск продукції i -го виду в натуральних одиницях; C_i — гуртова ціна одиниці виробу i -го виду P — вартість робіт і послуг на сторону n — кількість видів продукції, що виготовляється на підприємстві
Обсяг валової продукції	$ВП = ТП + (НЗВп - НЗВк) + (I_n - I_k)$ $\text{або } ВП = ВО + ВВО$	ТП — обсяг товарної продукції НЗВп, НЗВк — вартість залишків незавершеного виробництва відповідно на початок і кінець планового періоду I_n, I_k — вартість інструменту для власних потреб відповідно на початок і кінець планового періоду ВО — валовий оборот підприємства ВВО — внутрішньовиробничий оборот
Обсяг реалізованої продукції	$РП = ТП + (ГПп - ГПк) + (ВНп - ВНк)$	ГПп, ГПк — залишки готової реалізованої продукції відповідно на початок і кінець планового року ВНп, ВНк — залишки продукції відвантаженої, за яку термін оплати не настав, і продукції на відповідальному зберіганні у покупців відповідно на початок і на кінець планового року
Обсяг чистої продукції	$ЧП = ТП - (M + A)$	M — матеріальні витрати на виробництво продукції A — сума амортизаційних відрахувань за
Обсяг умовно-чистої продукції	$УЧП = ЧП + A$	УЧП — обсяг умовно-чистої продукції
Коефіцієнт товарності	$E_o = \frac{TP}{BP}$	ТП — товарна продукція ВП — валова продукція
Коефіцієнт внутрішньо виробничого комбінування	$K_k = \frac{BBO}{BP}$	ВВО — внутрішньовиробничий оборот ВП — валова продукція

Задачі для розв'язання:

Задача 8.1 Підприємство виготовляє два види продукції. Річний випуск продукції в натуральних одиницях по виробу А — 810 шт., по виробу Б — 620 шт. Гуртова ціна за виріб: А — 810 грн., Б — 950 грн. Собівартість виробу: А — 640 грн., Б — 800 грн. Вартість робіт промислового характеру, виконаних на сторону, становить 84 тис. грн. Вартість напівфабрикатів власного виробництва — 250 тис. грн., з них 60% спожито у власному виробництві. Залишки незавершеного виробництва на початок року — 178 тис. грн., а на кінець року — 102 тис. грн. Інструменти, які будуть

виготовлені на підприємстві і зараховані до основних засобів, становитимуть 47 тис. грн. Приріст готової продукції на складах за рік становить 361 тис. грн. Величина матеріальних витрат становить 50% товарної продукції. Вартість основних фондів підприємства становить 5 млн. грн., норма амортизації – 8% за рік. Тривалість виробничого циклу 26 днів. Коефіцієнт наростання затрат 0,2. Кількість робочих днів у році – 250. Внутрішньозаводський оборот передбачається за планом у розмірі 184 тис. грн. Обчислити обсяг товарної, валової, реалізованої, чистої та умовно-чистої продукції підприємства, величину незавершеного виробництва та валового обороту.

Задача 8.2 Визначити річний обсяг реалізованої продукції, якщо виробництво товарної продукції всього за рік становить 10 тис. кв. м, залишок нереалізованої продукції на початок року – 500 кв. м, залишок нереалізованої продукції на кінець року – 300 кв. м. Гуртова ціна підприємства за 1 кв. м продукції складає 25 грн.

Задача 8.3 Валова продукція підприємства за звітний рік – 60000 тис. грн., а за планом передбачається її збільшення на 7%. Залишки незавершеного виробництва на початок планового року – 220 тис. грн., а на кінець року – 250 тис. грн. Внутрішньовиробничий оборот передбачається за планом у розмірі 130 тис. грн. Визначити товарну продукцію і валовий оборот за планом.

Задача 8.4 За річним планом основна продукція підприємства для реалізації становитиме 950 тис. грн., виробництво напівфабрикатів – 65 тис. грн., із них у власному виробництві буде використано напівфабрикатів на суму 35 тис. грн. Також заплановані послуги промислового характеру стороннім організаціям на суму 45 тис. грн. Капітальне будівництво для непромислових господарств свого підприємства заплановано у розмірі 12 тис. грн. Інструменти, які будуть виготовлені на підприємстві і зараховані до основних засобів, становитимуть 22 тис. грн. Зміна залишків незавершеного виробництва – 60 тис. грн. Визначити обсяг валової продукції.

Задача 8.5 Підприємство виготовляє два види продукції – А і В. Річний випуск продукції А становить 8 тис. шт., продукції В – 5 тис. шт. Ціна за одиницю продукції А – 50 грн., ціна за одиницю продукції В – 58 грн. Вартість напівфабрикатів власного виробництва – 10 тис. грн., з них 25 % реалізовано стороннім організаціям. Вартість капітального ремонту обладнання – 2 тис. грн. Вартість основних засобів підприємства становить 3 млн. грн., норма амортизації – 5 % за рік. Матеріальні витрати підприємства на виробництво продукції – 110 тис. грн. Визначити обсяг чистої продукції підприємства.

Задача 8.6 Витрати підприємства на сировину і матеріали становлять 50 тис. грн., на куплені напівфабрикати – 15 тис. грн., на паливо і електроенергію – 8 тис. грн. Амортизація основних фондів – 6 тис. грн. Чиста продукція підприємства становить 25000 грн. за рік. Приріст залишків незавершеного виробництва за рік на

складах становить 15 тис. грн. За рік підприємство виготовить інструменти, які будуть зараховані до основних засобів, на суму 3200 грн. Визначити валову продукцію підприємства.

Задача 8.7 Товарна продукція підприємства становить 200 тис. грн. Затрати на виробництво і реалізацію продукції визначені у кошторисі і становлять: сировина і матеріали – 50 тис. грн.; допоміжні матеріали – 5,5 тис. грн.; куповані напівфабрикати – 10,5 тис. грн.; паливо і енергія на технологічні цілі – 2 тис. грн.; заробітна плата (основна і додаткова) – 12 тис. грн.; ЄСВ – 3 тис. грн.; амортизація основних засобів – 12 тис. грн.; інші грошові витрати – 2 тис. грн.; Питома вага матеріальних витрат в інших грошових витратах становить 15%. Визначити обсяг чистої продукції підприємства.

Задача 8.8 Обсяг валової продукції підприємства в оптових цінах становить 5 млн. грн., у тому числі вартість основних матеріалів, використаних для виготовлення продукції, - 2 млн. грн., купованих напівфабрикатів і комплектуючих виробів - 1 млн. грн., амортизаційні відрахування — 0,8 млн. грн. Обчислити обсяг чистої та умовно-чистої продукції підприємства.

Задача 8.9 Підприємство на місяць планує такі показники (див. табл.).

Назва продукції	Випуск продукції, шт.	Ціна, тис. грн.
А	5000	750
Б	4500	500
В	6000	800

Напівфабрикати складуть 3500 млн. грн., у тому числі напівфабрикати, призначені для реалізації, складуть 2000 млн. грн. Залишки незавершеного виробництва зменшаться на суму 120 млн. грн. Визначити валову продукцію і валовий оборот.

Задача 8.10 На основі даних, наведених у таблиці, оцінити темпи зростання обсягів виробництва товарної, чистої та умовно-чистої продукції.

Показник	Базовий період	Звітний період
Обсяг товарної продукції, тис. грн.	600	650
Обсяг витрат на матеріали, тис. грн.	200	250
Амортизація, тис. грн.	10	10

ТЕМА 9. Витрати підприємства

Питання для самостійного вивчення

1. Поняття витрат підприємства та їх класифікація
2. Собівартість продукції: визначення, види. Характеристика витрат, що входять до складу собівартості, класифікація їх за різними ознаками.
3. Калькулювання собівартості продукції

4. Структура собівартості та чинники, що на неї впливають.
5. Шляхи зниження собівартості продукції.

Основні формули для розв'язання задач

Таблиця 9.1

Показник	Формула	Умовні позначення
Собівартість реалізованої продукції	$C_{рп} = C + (C_{сп} - C_{ск}) + (C_{вп} - C_{вк})$	<p>$C_{сп}$, $C_{ск}$ – собівартість залишків товарної продукції на складі на початок і кінець розрахункового періоду</p> <p>$C_{вп}$, $C_{вк}$ – собівартість залишків відвантаженої продукції на початок та кінець розрахункового періоду, яка ще не перейшла у власність покупця</p>
<p>Зниження собівартості продукції:</p> <ul style="list-style-type: none"> - за рахунок зростання продуктивності праці - за рахунок збільшення обсягу виробництва - за рахунок економії матеріалів та зниження цін на них 	$I_{п} = \left(1 - \frac{\Delta C}{C}\right) \times I_{п}$ $I_{в} = \left(1 - \frac{\Delta C}{C}\right) \times I_{в}$ $C_{м} = (1 - I_{н} \times I_{ц}) \times D_{мв}$	<p>$I_{зп}$ – індекс зміни заробітної плати</p> <p>$I_{пп}$ – індекс зміни продуктивності праці</p> <p>$D_{зп}$ – питома вага заробітної плати у структурі собівартості продукції</p> <p>$I_{п}$ – індекс зміни постійних витрат</p> <p>$I_{в}$ – індекс зміни обсягу виробництва продукції</p> <p>$D_{пв}$ – питома вага постійних витрат у структурі собівартості продукції</p> <p>$I_{н}$ – індекс зміни норм витрат матеріалів</p> <p>$I_{ц}$ – індекс зміни цін на матеріали</p> <p>$D_{мв}$ – питома вага матеріальних витрат в структурі собівартості продукції</p>

Задачі для розв'язання:

Задача 9.1 За звітними даними собівартість товарної продукції становила 74000 грн., питома вага основної заробітної плати виробничих робітників у ній 26%, матеріальних затрат - 48%. На плановий період передбачено досягти росту продуктивності праці на 2%, середньої заробітної плати - на 1 %, зниження матеріальних витрат - на 4%. З'ясувати, як зміниться собівартість товарної продукції у плановому періоді.

Задача 9.2 Встановити зниження собівартості товарної продукції в плановому році, якщо планом передбачено: - ріст продуктивності праці одного працівника 8%; - ріст середньої заробітної плати одного працюючого 2,5%; - зниження матеріальних затрат на 5%; - за звітом собівартість товарної продукції дорівнює 26 450 тис. грн. -

питома вага основної заробітної плати виробничих робітників - 21 %; матеріальних затрат - 42%.

Задача 9.3 У звітному році затрати на товарну продукцію склали 22 800 тис. грн., а на поточний рік вони заплановані в сумі 19500 тис. грн. Товарна продукція в діючих гуртових цінах становила, відповідно, 23 100 тис. грн. і 20300 тис. грн. Визначити, на скільки відсотків заплановане зниження рівня витрат на виробництво продукції.

Задача 9.4 За звітними даними, в механічному цеху було виготовлено 1150 шестерень, 1750 циліндрів і 2200 валів. Основна заробітна плата на виготовлення однієї шестерні 3,5 грн., циліндра 2,4 грн., вала - 1,6 грн. Визначити суму загальновиробничих витрат, що підлягають включенню в собівартість кожної деталі, якщо загальна їх сума становить 18200 грн.

Задача 9.5 Визначити виробничу собівартість зварного корпусу, якщо витрати сталі на один корпус становлять 12 кг, ціна однієї тонни сталі з урахуванням транспортно-заготівельних витрат 1800 грн; трудомісткість виготовлення корпусу - 4 нормо-год; середня тарифна ставка - 2,5 грн/год; додаткова заробітна плата становить 30 % від основної заробітної плати; відрахування на соціальні заходи - 37 % від суми витрат на оплату праці; загальновиробничі витрати - 180 % від основної заробітної плати.

Задача 9.6 Визначити вплив на собівартість продукції збільшення її випуску на 22%, якщо загальна сума умовно-постійних витрат становила 10 млн.грн., а собівартість товарної продукції – 28 млн.грн.

Задача 9.7 Собівартість товарної продукції підприємства в базовому періоді складала 400 тис. грн. У звітному періоді підвищилася продуктивність праці на 5 % та середня заробітна плата на 3 % за незмінного розміру постійних витрат. Питома вага оплати праці в собівартості продукції — 25%, постійних витрат — 18 %.

Визначте процент зниження собівартості та отриману економію під впливом вказаних факторів.

Задача 9.8 За звітними даними встановлена економія матеріалів за рахунок зниження норм на 6 %, за рахунок зниження цін на 2 %. Собівартість продукції за звітом складала 150 тис.грн., витрати сировини та матеріалів — 90 тис. грн.

Задача 9.9 Собівартість товарної продукції - 8000 тис. грн.

Собівартість залишків товарної продукції на складі на початок розрахункового періоду — 250 тис. грн., а на кінець — 230 тис. грн. Собівартість залишків відвантаженої продукції без зміни її власника на початок розрахункового періоду — 130 тис. грн, а на кінець — 150 тис. грн.

Визначити повну собівартість реалізованої продукції.

Задача 9.10 Розрахувати зміну собівартості товарної продукції, її зниження за рахунок зростання продуктивності праці і зниження норм витрат основних матеріалів за даними таблиці.

Показник	Варіанти		
	1-й	2-й	3-й
Собівартість товарної продукції, тис. грн	800	850	950
Планове зростання продуктивності праці, %	2	3	4
Планове зростання середньої заробітної плати, %	1	2	3
Планове зниження витрат основних матеріалів, %	2	3	5
Питома вага заробітної плати в собівартості продукції, %	18	20	25
Питома вага основних матеріалів, %	50	55	44

ТЕМА 10. Ціна продукції. Ціноутворення в умовах ринку

Питання для самостійного вивчення

1. Економічна сутність та функції цін
2. Види та структура ціни
3. Методи встановлення цін
4. Цінова політика підприємства
5. Державне регулювання цін

Основні формули для розв'язання задач

Таблиця 10.1

Показник	Формула	Умовні позначення
Точка беззбитковості	$B_x = \frac{C_n}{1 - C_m}$	C_n - постійні витрати; C_m - змінні витрати; B_x - обсяг виробництва; C - ціна одиниці продукції
Ціна при умові прямолінійної динаміки витрат і виручки	$1 - C_m = \frac{C_n}{B}$	C_n - постійні витрати; C_m - змінні витрати; B_x - обсяг виробництва; C - ціна одиниці продукції
Ціна підприємства (виробника)	$C_n = C_n + П$	C_n - ціна підприємства (виробника); C_n - повна собівартість; $П$ - прибуток підприємства
Повна собівартість	$C_n = C_v + B_{п.в.}$	C_v - виробнича собівартість; $B_{п.в.}$ - позавиробничі витрати (адміністративні, витрати на збут)
Ціна гуртова	$C_{гурт.} = C_n + H_{гурт.о.} + B_{гурт.о.}$	C_n - ціна підприємства (виробника); $H_{гурт.о.}$ - надбавка гуртової організації;

		Вгурт.о .- витрати (додаткові) гуртової організації
Ціна роздрібна	$C_p = C_{гурт.} + H_{торг.о.} + B_{торг.о.}$	Цгурт. - ціна гуртова; Нторг.о. – надбавка торгівельної організації; Вторг.о .- витрати (додаткові) торгівельної організації
Зміна критичного обсягу продукції під впливом змінних витрат		Впост – постійні витрати Ц – ціна Взмін1,2 – змінні витрати відповідно в поточному і наступному періодах
Зміну критичного обсягу продукції під впливом змінних витрат		Впост – постійні витрати Ц1,2 – ціна, відповідно в поточному і наступному періодах Взмін – змінні витрати

Задачі для розв'язання:

Задача 10.1 Постійні витрати підприємства на виробництво складають 300 тис. грн., змінні - 60грн на одиницю продукції. Встановити необхідний рівень цін на продукцію підприємства для забезпечення постійної величини прибутку 200 тис. грн., при обсягах виробництва 20 тис. одиниць продукції і 30тис. одиниць продукції.

Задача 10.2 Визначити роздрібну ціну на виріб, якщо відомо, що виробнича собівартість виробу 40 грн, позавиробничі витрати 7%, планова рентабельність - 20% , ПДВ- 20%, націнка збутових організацій - 2%, націнка торгівельних організацій 4%.

Задача 10.3 Підприємство виробляє продукцію одного найменування за ціною 250 грн. за одиницю. Питомі змінні витрати складають 170 грн., загальна сума постійних витрат 600000 грн. В результаті зростання орендної плати загальні постійні витрати збільшаться на 7 %.

Визначте, який вплив здійснить збільшення постійних витрат на величину критичного обсягу реалізації продукції.

Задача 10.4 У першому кварталі змінні витрат на 1 виріб склали 90 грн., ціна одиниці продукції— 120 грн., загальні постійні витрати 2000 тис. грн. у другому кварталі ціни на сировину зросли на 8%, що привело до зростання змінних витрат також на 8%, Визначте, як зміна цін на сировину вплине на критичний випуск продукції.

Задача 10.5 Ціна на виріб, яка в 1 кварталі 300 грн., в другому кварталі підвищилася на 12 %. Постійні витрати складають 2500 тис. грн., питомі змінні

витрати складають 80 грн. Визначте, як зміна ціни вплине на критичний обсяг виробництва продукції.

Задача 10.6 Обчислити точку безбитковості виробництва на промисловому підприємстві, використовуючи таку інформацію. Виробнича потужність підприємства, яке виробляє один вид продукції, становить 700 тис. од. на рік, а надходження від реалізації виробів — 2800000 грн. Постійні витрати на виробництво складають 800000 грн., змінні витрати — 1350000 грн.

Задача 10.7 Продажна ціна на виготовлюваний виріб, яка в першому кварталі становила 300 грн., у другому кварталі підвищилась на 12 %. Постійні витрати складають 3000 тис. грн. Питомі змінні витрати — 90 грн.

Обчислити ступінь впливу зміни ціни на критичний обсяг випуску продукції.

Задача 10.8 Ціна на виріб у першому кварталі складала 150 грн., у другому — збільшилася на 9%. Постійні витрати — 1800 грн., питомі змінні витрати — 130 грн.

Як збільшення ціни вплинуло на зміну критичного обсягу?

Задача 10.9 Визначити оптову та роздрібну ціну виробу, рентабельність одиниці продукції, якщо собівартість складає 60 грн., рівень прибутку - 25% собівартості, націнка збутової організації – 5 %, витрати та націнка торгівельної організації – 10% оптової ціни. ПДВ – 20%.

Задача 10.10 Виробнича собівартість верстата - 6 тис. грн. Витрати по реалізації за рік склали 3100 тис. грн. Плановий прибуток підприємства - 10%; річний план реалізації верстатів - 2 тис. шт. Визначити плановану ціну верстата.

ТЕМА 11. Фінансово-економічні результати діяльності підприємства

Питання для самостійного вивчення

1. Доход і прибуток: визначення, види та обчислення.
2. Розподіл чистого прибутку на підприємстві.
3. Рентабельність, види рентабельності та їх обчислення. Шляхи підвищення рентабельності підприємства.
4. Аналіз фінансової діяльності підприємства
5. Сутнісна характеристика показників ефективності виробництва
6. Чинники зростання ефективності виробництва

Основні формули для розв'язання задач

Таблиця 11.1

Показник	Формула	Умовні позначення
Валовий прибуток	$P_v = B_p - ПДВ - АЗ - С_v$	B_p – виручка від реалізації продукції підприємства $ПДВ$ – податок на додану вартість $АЗ$ – акцизний збір $С_v$ – виробнича собівартість реалізованої продукції
Прибуток від операційної діяльності	$P_o = P_v + Д_{оп.ін} - А_в - В_з - В_{оп.ін}$	$Д_{оп.ін}$ – інші операційні витрати $А_в$ – адміністративні витрати $В_з$ – витрати на збут $В_{оп.ін}$ – інші операційні витрати
Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування	$P_{зо} = P_o + Д_к + Д_ф + Д_{ін} - В_ф - В_к - В_{ін}$	$Д_к$ – доход від участі в капіталі $Д_ф$ – інші фінансові доходи $Д_{ін}$ – інші доходи $В_ф$ – фінансові витрати $В_к$ – витрати від участі капіталів $В_{ін}$ – інші витрати
Прибуток звичайної діяльності	$P_з = P_{зо} - П_п$	$П_п$ – податок на прибуток від звичайної діяльності
Чистий прибуток	$Ч_п = P_з + Н_п - Н_з - П_нп$	$Н_п$ – надзвичайний прибуток $Н_з$ – надзвичайний прибуток $П_нп$ – податок на надзвичайний прибуток
Загальний рівень рентабельності підприємства	$R = \frac{П_з}{С} * 100\%$ або $R = \frac{П_з}{ОФ + ОЗ} * 100\%$	$С$ – загальна виробнича собівартість $ОФ$ – сума вартості основних засобів $ОЗ$ – сума оборотних активів
Рентабельність виробничих фондів	$R = \frac{П_з}{ОФ} * 100\%$	$ОФ$ – сума вартості основних засобів
Рентабельність сукупних активів	$R = \frac{П_з}{А} * 100\%$	$А$ – середня сума активів балансу підприємства
Рентабельність власного (акціонерного) капіталу	$R = \frac{Ч_п}{В_к} * 100\%$	$Ч_п$ – чистий прибуток підприємства $В_к$ – сума власного капіталу
Рентабельність продукції	$R = \frac{П_з}{C_r} * 100\%$ або $R = \frac{П_з}{Q} * 100\%$	C_r – повна собівартість товарів реалізованої продукції Q – обсяг реалізованої продукції
Рентабельність певного виробу	$R = \frac{P_i - S_i}{S_i} * 100\%$	P_i, S_i – відповідно ціна і собівартість i -го виробу

Задачі для розв'язання:

Задача 11.1 Порівняйте рентабельність продукції за три квартали на підставі даних, наведених у таблиці.

Показник	Одиниця виміру	Квартал		
		I	II	III
Кількість виробів	шт.	1700	2000	1800
Ціна одного виробу	тис. грн.	70	70	70
Собівартість одного виробу	тис. грн.	50	54	52

Задача 11.2 Виробнича собівартість верстата за звітний період склала 8000 грн. Витрати з реалізації верстата складають 7 % виробничої собівартості, Відпускна ціна верстата 10000 грн. За рахунок зміни деяких деталей передбачається в плановому році зменшити виробничу собівартість на 4 %. Визначити зміну рентабельності виробництва верстата.

Задача 11.3 Підприємство спеціалізується на виробництві виробів А. Визначити рівень рентабельності виробу та показники рентабельності виробництва, якщо план випуску готових виробів — 7000 шт., собівартість виробу 90 грн., гуртова ціна — 120 грн., середньорічна вартість виробничих фондів 1600 тис. грн. Прибуток підприємства оподатковується за ставкою 25 %.

Задача 11.4 На основі даних, наведених у таблиці, визначити показники рентабельності виробництва та використовуваних ресурсів підприємства.

Показник	Сума, тис. грн.
Прибуток	680
Товарна продукція	2500
Повна собівартість	1700
Матеріальні витрати	1200
Основні засоби	520
Фонд оплати праці	400
Чисельність персоналу	2000

Задача 11.5 У звітному періоді підприємство виробило 600 виробів А, з яких 55 % — найвищої категорії якості. Планом передбачено збільшити випуск продукції найвищої якості до 70 % у загальному обсязі виробництва виробу А. Ціна виробленої категорії — 1600 грн, найвищої категорії — 1800 грн. Визначити суму прибутку за рахунок додаткової реалізації продукції найвищої категорії.

Задача 11.6 Обсяг реалізованої продукції підприємством (без податку на додану вартість і акцизного збору) у звітному році склав 30000 тис. грн., собівартість реалізованої продукції — 20500 тис. грн., доходи від реалізації матеріальних цінностей — 260 тис. грн., отримані дивіденди від інших підприємств — 50 тис. грн., втрати від уцінки позаоборотних активів — 10 тис. грн., сума податків, які

сплачує підприємство, становить 600 тис. грн., сума сплати відсотків за кредит 1200 тис. грн., середня сума активів — 80000 тис. грн., власний капітал — 35000 тис. грн.

Визначити чистий прибуток підприємства, рентабельність сукупних активів, рентабельність власного капіталу і рентабельність реалізованої продукції.

ТЕМА 12. Інвестиційно-інноваційна діяльність підприємства

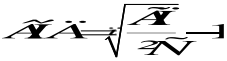
Питання для самостійного вивчення

1. Поняття, змістова характеристика та окремі види інноваційних процесів.
2. Сутнісне тлумачення науково-технічного прогресу.
3. Методика визначення ефективності технічних нововведень.
4. Економічна ефективність нововведень.
5. Особливості оцінки ефективності організаційних нововведень.
6. Методика визначення ефективності технічних нововведень.
7. Інвестиції підприємства: поняття та функціонально-елементарний склад.
8. Класифікація інвестицій.

Основні формули для розв'язання задач

Таблиця 12.1

Показник	Формула	Умовні позначення
1	2	3
Відносна (порівняльна) ефективність реальних інвестицій	$\frac{Z_v - C_i}{E_n \cdot K_{v_i}}$	Zв – зведені витрати Cі – поточні витрати (собівартість) за і-м проектним варіантом Eн – нормативний коефіцієнт економічної ефективності KВі – капіталовкладення за і-м проектом
Майбутня вартість грошей	$S \times \frac{1}{1 + (n \times i)^n}$	Д – сума (за простими відсотками) за обумовлений період інвестування в цілому S – майбутня сума вкладень, яку обумовлено під час інвестування n- тривалість інвестування (за кількістю операцій) i – дисконтна ставка, яка визначена десятичним дробом
Теперішня вартість грошових коштів	$P = S - A = S \times \frac{1}{1 + (n \times i)^n}$	S – майбутня сума вкладень, яку обумовлено під час інвестування n- тривалість інвестування (за кількістю операцій) i – дисконтна ставка, яка визначена десятичним дробом
Чистий приведений дохід	$ЧПД = ЧГП - IC$	ЧПД – сума чистого приведенного доходу за інвестиційним проектом ЧГП – сума чистого грошового потоку IC – сума інвестованих коштів для здійснення проекту
Індекс дохідності (коефіцієнт)	$I_D = \frac{\sum \bar{A}_i}{\sum \bar{N}_i}$	IД – індекс дохідності за інвестиційним проектом

		ЧГП – сума чистого грошового потоку ІС – сума інвестованих коштів для здійснення проекту
Внутрішня норма дохідності		ВНД – внутрішня норма дохідності за інвестиційним проектом n – кількість періодів дисконтування

Задачі для розв'язання:

Задача 12.1 Термін введення в дію виробничих потужностей заводу – 1.07.2015 р. Фактично завод був введений в дію в 1.10.2014 р. Прибуток від експлуатації введених потужностей складає 25 млн.грн. за рік. Визначити ефект від випуску додаткової продукції за період дострокового введення об'єкту.

Задача 12.2 Проектом передбачено побудувати машинобудівний завод протягом п'яти років. Загальна сума капітальних вкладень 450 млн. грн.. Визначити будівельний лаг: 1) при рівномірному розподілі капітальних вкладень по роках; 2) при такому розподілі капітальних вкладень по роках: 1-ий рік – 50 млн.грн.; 2-ий – 80 млн.грн.; 3-ій – 90 млн.грн.; 4-ий – 100 млн.грн.; 5-й – 130 млн.грн.

Задача 12.3 Величина чистого грошового потоку за інвестиційним проектом становить 1000 тис.грн./рік. Термін експлуатації проекту – 5 років. Обчислити внутрішню норму дохідності проекту, якщо потрібні інвестиції у його реалізацію становлять 4000 тис.грн.

Задача 12.4 Розроблено три варіанти винаходу на технологію виробництва виробу. За даними таблиці розрахуйте найбільш ефективний варіант. $K_n = 0,1$.

Показник	Варіанти		
	1	2	3
Інвестиції, тис. грн	20000	25 000	18000
Витрати виробництва на 1 виріб, тис. грн.	14000	14600	12900
Річний обсяг виробництва, тис. од.	300	500	1000

Задача 12.5 Встановити доцільність інвестицій у будівництво нового заводу за показниками абсолютної ефективності. Нормативний коефіцієнт $E_n = 0,2$.

Показник	Значення
Обсяг випуску продукції в натуральних одиницях, тис. шт.	200
Гуртова ціна виробу, грн.	300
Собівартість виробу, грн.	150
Обсяг капітальних вкладень, млн. грн.	15

Задача 12.6 Запропоновані до впровадження три інвестиційних проекти. Визначити, який з них найбільш рентабельний.

Варіант	Інвестиції, тис. грн.	Дохід, тис. грн.
1	500	745
2	600	890
3	1200	1400

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бойчик І. М. Економіка підприємства : навч. посіб. / І. М. Бойчик. – К. : Атіка, 2012. – 543 с.
2. Гой І. В. Основи підприємницької діяльності: навчально-методичний посібник / І. В. Гой, Т.П. Смелянська. – Хмельницький, 2012. – 245 с.
3. Грибалев Н. П. Бизнес-план : практ. рук. / Н. П.Грибалев, И. Г.Игнатьева. – СПб. : Белл, 2011. – 160 с.
4. Добровський В. М. Звітність підприємств : навч. посіб. для самостійного вивчення дисциплін / В. М. Добровський. – К. : КНЕУ, 2009. – 195 с.
5. Донець Л. І. Основи підприємництва : навчальний посібник / Л. І. Донець, Н. Г. Романенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2011. – 320 с.
6. Економіка підприємства : навч. посіб. / за ред. А. В. Шегди. – К. : Знання-Прес, 2011. – 651 с.
7. Економіка підприємства : навч. посіб. Ч.1 / за заг. ред. Л. Г. Ліпич. – [2-ге вид., переробл. і доп.]. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. – 283 с. – (Посібники та підручники СНУ імені Лесі Українки).
8. Економіка виробничого підприємства : навч. посіб. / за ред. Й.М.Петровича. – К. : Знання, 2010. – 490 с.
9. Жигалов В. Т. Основи менеджменту і управлінської діяльності / В. Т. Жигалов, Л. М. Шимановська. – К. : Вища шк., 2010. – 223 с.
10. Кардаш В. Я. Маркетингова товарна політика / В. Я. Кардаш. – К. : КНЕУ, 2009. – 124 с.
11. Карлін М. І. Правові основи підприємництва: навч. посіб. / М. І. Карлін. - 2-е вид., випр. і доповн. – К.: Кондор, 2011. – 368 с.
- Карсеюн В. І. Менеджмент у підприємствах торгівлі та громадського харчування / В. І. Карсеюн, М. А. Манов. – К. : Вища шк., 2011.– 321 с.
12. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства /М. Я. Коробов. – К. : Знання, 2010. – 276 с.
13. Мокий М. Экономика предприятия : конспект лекций / М. Мокий. – М. : АЭП, 2009. – 471 с.
14. Примак Т. О. Економіка підприємства : навч. посіб. / Т. О.Примак. – К. : Вікар, 2011. – 580 с.
15. Савицька Г. В. Аналіз господарської діяльності підприємства / Г. В.Савицька. – 2-е вид. – Мінск : Екоперспектива, 2011. – 256 с.
16. Фінанси підприємств : підручник / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін. : кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М.Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2012. – 546 с.
17. Хотомлянський О. Л. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства / О. Л. Хотомлянський, П. А. Знахуренко // Фінанси України. – 2009. – №1. – С. 111–117.
18. Цены и ценообразование / под ред. В. Е. Есипова. – СПб. : Изд-во „Питер”, 2009. – 464 с.
19. Шило В. П. Фінанси підприємств : теорет.-практ. посіб. / В. П. Шило, С. Б. Ільїна, С. С. Боровська, В. В. Барабанові. – К. : ВД „Професіонал”, 2012. – 288 с.

Навчально-методичне видання

**Ліпич Любов Григорівна
Громко Лілія Сергіївна
Мохнюк Анна Миколаївна**

Економіка підприємства

Методичні рекомендації до практичних робіт

Друкується в авторській редакції

Підп. до друку 2018 р. Формат 60x84/16
Папір офс. Гарн. Times New Roman. Ум. друк. арк. 0,8.
Обл.-вид.арк. 0,6. накладом 50 прим.
Друк КП ІАЦ «Волиньенергософт»
вул. Винничека, 67, м. Луцьк, Волинська обл.
тел.: (0332) 78-52-22, 78-52-25